

Tuomiolla

Haagin tuomioistuimeen on saatu kaikki Jugoslavian sotien etsityimmät rikolliset.

Oikeussalissa Radovan Karadžić, 68, näyttää hajamieliseltä professorilta: runsas, huolittelematon hiuspehko, paidan ylänappi auki ja kuiva hymynkare huulilla.

Kun oikeudenkäynnissä tulee tauko, tämä entinen Bosnian Serbitasavallan presidentti ottaa katsekontaktin tuntemattomiin ihmisiin lasiseinän takana olevassa katsomossa ja tervehtii nyökäten. Ennen politiikkaan lähtemistään Karadžić oli psykiatri, ja hän on myös kirjoittanut useita runokirjoja. Tavallaan kuin Balkanin Claes Andersson – mutta samalla jotain aivan muuta.

Karadzic on Hollannin Haagissa toimivan Jugoslavian hajoamissotien rikoksia selvittävän tuomioistuimen isoimpia saaliita. Itseään oikeudessa edustavaa Karadžićia syytetään toisen maailmansodan jälkeisen Euroopan suurimmista sotarikoksista.

Syytelistalla on vuoden 1995 Srebrenican joukkomurha, jossa serbit tappoivat yli 8000 Bosnian muslimia, ja 11 000 siviilin hengen vienyt Sarajevon piiritys (1992–1996).

Karadžićia pidetään muiden Jugoslavia-tuomioistuimen syytettyjen tapaan Haagin Scheveningenin vankilassa. Hän valittelee, että oman puolustuksen valmisteleminen vie kaikki päivät. Heti pidätyksensä jälkeen hän vielä pelasi jalkapalloa ja tennistä vankilassa toisten sotarikoksista epäiltyjen kanssa.

”Nykyään ei ole aikaa urheilulle tai kirjallisuudelle, ei edes kunnon yöunille”, vankeusaikanaan silminnähdessä lihonut Karadžić kertoo.

Jugoslavia-tuomioistuin ei salli syytettyjen haastatteluja kasvotusten. Karadžić vastasi kirjallisesti *Suomen Kuvalehden* kysymyksiin.

Kiinnijäämisestään asti Karadžić on väittänyt, että Yhdysvaltain johtava rauhanneuvottelija Richard Holbrooke lupasi Karadžićille Bosnian sodan päätöshetkillä syytetuojan, mikäli tämä vetäytyisi poliittisesta elämästä.

”Holbrooke rikkoi sopimuksen, koska sen pitämisestä tuli hänelle poliittisesti vaikeaa. Aion vielä esittää todisteet, että sopimus tehtiin ja että minun oli kohtuullista luottaa siihen.”

Holbrooke kuoli kaksi ja puoli vuotta sitten.

Karadžićin oikeusjuttu on YK:n turvallisuusneuvoston 1993 perustaman tuomioistuimen viimeisiä käsittelyssä olevia tapauksia. Oikeuden eteen on saatu kaikki 161 syytettyä. Syytteet koskevat vakavia sotarikoksia lähinnä Bosnian sodan (1992–95) ja Kosovon sodan (1998–99) ajalta.

Valtaosa syytetyistä ja tuomituista on serbejä.

”Tämä vastaa todellisuutta, sillä serbit tekivät selvästi suurimman osan sotarikoksista”, sanoo konfliktien ratkaisuun keskittyvän Centre for Humanitarian Dialogue -järjestön johtaja David Harland.

”Tuomioistuimen uskottavuutta tosin syö se, että ketään ei ole saatettu vastuuseen isoimmista serbejä vastaan tehdyistä sotarikoksista.”

Jugoslavian hajoamissotien aikana uusiseelantilainen Harland oli YK:n rauhanturvaoperaation siviilivirkamies Sarajevossa. Hän on ollut syyttäjän kutsumana todistajana Jugoslavia-tuomioistuimen viidessä oikeusjutussa.

Viime marraskuussa tuomioistuin vapautti kroaattikenraali Ante Gotovinan. Hän johti niin sanottua Operaatio Myrskyä, jonka aikana satoja serbisiviilejä tapettiin ja yli 150 000 Kroatiassa asunutta serbiä ajettiin kodeistaan.

Gotovinan jälkeen vapautettiin Kosovon entinen pääministeri ja armeijan komentaja Ramush Haradinaj. Kosovon vapautusarmeija sieppasi ja tappoi 1998–1999 noin 800 ei-albaania siviiliä. Lisäksi lähes koko serbi- ja romaniväestö pakkosiirrettiin Kosovosta.

”En ole oikea ihminen sanomaan, millainen tuomio Gotovinalle tai Haradinaj’lle olisi kuulunut antaa. Valitettavaa kuitenkin on, että kun serbit ovat uhreja, ketään ei saateta vastuuseen”, Harland sanoo.

Hänellä ei ole epäilystä, että muutaman maan hallitukset ovat yrittäneet vaikuttaa tuomioistuimen päätöksiin.

Harlandin mukaan Nato-maat ovat antaneet hyödyllistä todistusaineistoa serbien ollessa syytettyinä. Esimerkiksi serbikomentaja Ratko Mladićin oikeusjutussa syyttäjän käyttöön annettiin tallenne Mladićin ja hänen alaisensa puhelinkeskustelusta.

”Nato-maat eivät ole antaneet syyttäjälle samalla tavalla elektronisia tiedustelutietoja silloin, kun muut kuin serbit ovat olleet syytettyinä.”

Länsimaat tukivat Kroatiaa sekä Bosnian ja Kosovon muslimeja Jugoslavian hajoamissodissa.

Harlandin mukaan tuomioistuimen suurin ongelma on, että Balkanilla sen ei katsota tuovan oikeutta. Tähän yhtyy Petar Cosić Kroaattien maailmankongressi -järjestöstä.

”Tuomioistuin ei miellytä meitä, ei serbejä, ei muslimeja. Tämä on tavallaan sodan jatkamista oikeuden keinoin.”

Cosić lähettää kirjeitä poliitikoille Euroopassa, Yhdysvalloissa ja Venäjällä, jotta nämä ottaisivat syytettyjen kroaattien näkökulman huomioon. Hän valittelee, kuinka Kroatian EU-jäsenyysneuvotteluja lykättiin vuosituhannen alussa, kun maa ei pystynyt luovuttamaan pakoilevaa Gotovinaa Haagiin.

”Tuomioistuim on nyt todennut hänet syyttömäksi. Menetimme kolme vuotta tämän takia, emmekä saa korvaukseksi mitään.”

Pian alkavia Serbian EU-neuvotteluja viivytettiin myös osittain siksi, että sen yhteistyö tuomioistuimen kanssa oli puutteellista.

Monet asiantuntijat näkevät, että tuomioistuim on muuttanut linjaansa viime kuukausina. Aikaisemmin korkea-arvoisten poliitikkojen ja sotilaiden katsottiin vastaavan alustensa tekemisistä; nyt tuomioon on vaadittu, että syytetyt ovat eksplisiittisesti määränneet tai hyväksyneet tehdyt sotarikokset.

Toukokuun lopussa tuomioistuim vapautti Serbian tiedustelupalvelun entisen johtajan Jovica Stanišićin ja hänen kakkosmiehensä Franko Simatovićin. He perustivat, rahoittivat ja ohjasivat serbien raakuuksiin syyllistyneitä taisteluyksiköitä. Tuomioistuimen mukaan he eivät kuitenkaan pyrkineet edistämään tehtyjä julmuuksia.

”Monet valtiot kuten Yhdysvallat pelkäsivät, että tästä olisi tullut kansainvälisen rikosoikeuden ennakkotapaus. Siten aseiden toimittaminen joukoille, jotka syyllistyvät sotarikoksiin, olisi nähty rangaistavaksi. Jos vaikka selviäisi, että Naton Libyan kapinallisille toimittamia aseita käytettiin sotarikosten tekemiseen, olisivatko Naton virkamiehet joutuneet oikeuden eteen?” spekuloi Jens David Ohlin. Hän on kansainväliseen rikosoikeuteen erikoistunut apulaisprofessori Cornellin yliopistossa.

Sotilaskomentajia ja aseiden toimittajia suosivaksi katsottu linja henkilöityy tuomioistuimen amerikkalaiseen presidenttiin Theodore Meroniin.

Kesäkuussa tuomioistuimen tanskalaistuomari Frederik Harhoff kirjoitti kollegoilleen sähköpostiviestin, jossa hän kertoi Meronin ”itsepintaisesti painostaneen” muita tuomareita. Viesti vuosi tanskalaislehti *Berlingskeens*. Harhoff uskoo, että Meronin painostuksen päämäärä oli saada vapauttavat tuomiot kroaattikenraali Gotovinan ja Serbian tiedustelupalvelun päällikön Stanišićin tapauksissa.

”Ehkä sotilaalliset vallanpitäjät johtavissa maissa (kuten Yhdysvalloissa ja Israelissa) kokivat, että tuomioistuim oli menossa liikaa sotilaallisten komentajien vastuualueelle”, Harhoff kirjoitti.

Jugoslavian hajoamissotien suurimman verilöylyn päätekijät ovat vielä rankaisematta. Heinäkuussa 1995 Srebrenican kaupungissa Bosnian serbiarmeija ja Serbian rahoittama Skorpionit-taisteluyksikkö tappoivat yli 8000 muslimimiestä ja poikaa. Jugoslavia-tuomioistuim on määritellyt sen kansanmurhaksi.

Bosnian serbiarmeijan komentaja Ratko Mladić antoi suorat käskyt joukkomurhan toteuttamiseksi. Mladić saatiin oikeuden eteen vasta kaksi vuotta sitten.

Hänen apulaiskomentajansa Radislav Krstić oli ensimmäinen joka tuomittiin kansainvälisessä oikeusistuimessa kansanmurhasta sitten toisen maailmansodan jälkeisten Nürnbergin oikeudenkäyntien. Krstić sai 35 vuotta vankeutta.

Radovan Karadžić oli verilöylyn aikana Bosnian Serbitasavallan presidentti. Hän luonnehtii Länsi-Balkanin historiaa ”vastakkainasettelujen” historiaksi, jossa verta on vuodatettu ”samaa etnistä taustaa mutta eri uskontoja edustavien veljien kesken”

”Muslimimpien tappaminen Srebrenican kaatumisen jälkeen, niin väärin kuin se olikin, ei ollut kansanmurha”, Karadžić väittää.

”Valtiotasolla ei ollut suunnitelmaa muslimien tuhoamiseksi. On syytä pitää mielessä, että sotivat armeijat eivät koostuneet ammattisotilaista, vaan tavallisista aseistetuista ihmisistä, naapureista, jotka tunsivat toisensa jo pitkään ja joilla oli omat henkilökohtaiset historiansa.”

YK:n raportin Srebrenican joukkomurhasta kirjoittanut Harland ei pidä Karadžićin väitettä uskottavana.

”Sen mittaluokan hirmuteko on väistämättä vaatinut suuria organisatorisia järjestelyjä serbien ylimmältä johdolta. Tuomioistuimelle jää tutkittavaksi, missä määrin Karadžić oli Mladićin ohella vastuussa”, Harland sanoo.

Serbian ja Jugoslavian presidenttinä toiminutta Slobodan Miloševićia – monen mielestä Balkanin sotien suurinta konnia – syytettiin myös Srebrenican joukkomurhasta. Hän kuoli ennen oikeudenkäyntinsä loppua 2006.

Ongelmistaan huolimatta Jugoslavia-tuomioistuin on tuonut rajallista oikeutta sotarikosten uhreille ja heidän omaisilleen. Se on myös antanut signaalin, että valtionpäämiehet eivät ole oikeuden yläpuolella.

”Jugoslavia-tuomioistuin on onnistunein kansainvälinen rikostuomioistuin. Se on kehittänyt kansainvälistä rikosoikeutta ja luonut pohjaa muille tuomioistuimille”, Ohlin kehuu.

Moni pitää selvänä, että Radovan Karadžić viettää loppuelämänsä telkien takana. Hänellä on silti uskoa omiin ja kansainvälisen oikeuden mahdollisuuksiin – jotka hän samastaa vahvasti.

”Tämä oikeudenkäynti saattaa muodostaa pohjan aidolle kansainväliselle oikeudelle, jos ratkaisu on huolellinen. Jos tuomioistuin toimii epäoikeudenmukaisesti, se pilaa ikuisiksi ajoiksi koko kansainvälisen oikeuden ajatuksen. Käsittelyssä ei ole siis vain minun tapaukseni vaan huomattavasti tärkeämmät asiat.”